

БОРИСУ САМУЇЛОВИЧУ ПРИСТЕРУ — 85

3 березня виповнилося 85 років відомому вченому, доктору біологічних наук (1978), професору (1985), дійсному члену НААН (1990) та одному з її фундаторів Борису Самуїловичу Пристеру.

Борис Самуїлович народився 1938 р. у м. Кременчук Полтавської обл. У 1962 р. він закінчив факультет агрохімії та ґрунтознавства Московської сільськогосподарської академії ім. К.А. Тимірязєва за спеціальністю агрохімік-ґрунтознавець.

Б.С. Пристер пройшов наукову школу і вважає себе учнем академіка ВАСГНІЛ В.М. Ключковського, який був науковим керівником його дипломної роботи (1962), а згодом — кандидатської (1967) і докторської (1978) дисертацій.

Свою трудову діяльність Б.С. Пристер розпочав на науково-дослідній станції хімічного комбінату «Маяк» Міністерства середнього машинобудування СРСР, яка була створена для наукового супроводу робіт з ліквідації наслідків Киштимської аварії 1957 р. (Південний Урал). З 1962-го по 1972 р. Борис Самуїлович пройшов шлях від молодшого наукового співробітника до начальника лабораторії, що займалася проблемами ведення сільського та лісового господарства в умовах забруднення навколишнього середовища сумішшю продуктів ядерного поділу урану.

Наприкінці 50-х — на початку 60-х років XX ст., коли

гостро постала проблема оцінки можливих наслідків використання ядерної зброї для природи та людства, Борис Самуїлович бере активну участь в організації та проведенні експериментального й теоретичного обґрунтування оцінок стійкості та можливості виживання сільського та лісового господарства в разі радіаційної аварії або ядерної війни. Проблема радіаційного захисту населення, сільського та лісового господарств, які є найбільш вразливими в таких ситуаціях, стала провідною в його науковому доробку.

Під керівництвом Б.С. Пристера практично вперше експериментально були досліджені проблеми забруднення та опромінення лісів опадами радіонуклідів та закономірності включення їх у харчові ланцюги і процеси біогеохімічної міграції. Учений використав унікальні можливості комбінату «Маяк» для дослідження радіоактивного сліду від аварії 1957 р. з викидом у навколишнє середовище 2 млн

кюри радіонуклідів, у тому числі, 100 тис. кюри стронцію-90. При цьому використували, розроблені під його керівництвом найпотужніше у світі мобільне джерело гамма-випромінювання та методологія моделювання впливу радіаційної складової на стан сільськогосподарських рослин і тварин, на забруднення продуктів харчування. Разом із провідними радіоекологами країни на полігонах комбінату «Маяк» вчений брав участь в експериментальному обґрунтуванні та розробленні рекомендацій щодо ведення сільського та лісового господарства після радіоактивного забруднення. У 1974 р. за цикл робіт з охорони навколишнього середовища, виконаних з його участю, був відмічений Державною премією СРСР.

У 1979 р. Б.С. Пристер був обраний професором кафедри генетики та молекулярної біології Одеського державного університету, а в 2002 р. перейшов на кафедру атомних електростанцій Одеського політехнічного інституту, де готував спеціалістів для атомної енергетики України. З першого дня аварії на Чорнобильській АЕС у 1986 р. він бере безпосередню участь у комплексному радіоекологічному моніторингу навколишнього середовища, заклавши підвалини цього напрямку досліджень. Згодом під керівництвом Бориса Самуїловича було засновано ще один напрям науки — реабілітація радіоактивно забруднених територій.

Після аварії на ЧАЕС ученого переводять у Південне відділення ВАСГНІЛ на посаду завідувача відділу радіобіології. З 1988-го по 1998 р. він займав посади заступника директора та директора Українського НДІ сільськогосподарської радіології. У 1990 р. його призначають заступником міністра тільки-но створеного Міністерства України у справах захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Коли в 1990 р. була заснована Академія аграрних наук України, Б.С. Прістера обрали дійсним її членом, членом Президії, академіком-секретарем створеного ним разом з академіком О.О. Созіновим Відділення агроєкології та природоохористування. За підтримки академіка Г.О. Богданова вчений працює над створенням, а згодом здійснює керівництво державною програмою «Сільськогосподарська радіологія», яка об'єднала понад 50 наукових установ. Під його керівництвом розроблені концепції ведення сільського господарства на радіоактивно забруднених територіях України та низка науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо організації виробництва «чистої» продукції в зоні впливу аварії на ЧАЕС.

Загалом основні наукові напрями вченого — це агрохімія, біогеохімія та радіоекологія радіонуклідів, біологічна дія іонізуючого опромінення на екосистеми та сільськогосподарські об'єкти. Б.С. Прістером проведено фундаментальні

дослідження поведінки радіонуклідів урану, ^{129}I , ^{90}Sr , ^{137}Cs у ґрунтах — форм зв'язку, вертикального розподілу та міграції, встановлено та оцінено летючість йоду з ґрунтів та снігового покриву; вивчено закономірності поведінки радіонуклідів у системі ґрунт–рослина в різних ландшафтно-екологічних умовах, обміну радіонуклідів в організмі тварин та розроблено методологію прогнозування накопичення їх рослинами і виведення з молоком у корів.

Під науковим керівництвом Б.С. Прістера проведено унікальні дослідження з вивчення радіаційної ситуації, що складається в результаті забруднення сільськогосподарських угідь молододу сумішшю продуктів ядерного ділення урану в разі важкої аварії з ядерним реактором або ядерного вибуху. Результати цих досліджень, стали основою рекомендацій щодо ведення сільського господарства у спеціальних умовах. Учений розробив методологію радіаційного моніторингу навколишнього середовища, яка ґрунтується на комплексному радіоекологічному районуванні території.

За цикл досліджень з вивчення динаміки формування радіаційного стану на забруднених територіях, розробку та впровадження наукових основ ведення агропромислового виробництва в зоні впливу аварії на ЧАЕС Б.С. Прістеру у складі колективу вчених та фахівців у 2004 р. було присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки. За

успіхи в розв'язанні цих проблем його також нагороджено Почесною Грамотою Верховної Ради України (1986), орденом «Знак Пошани».

З більш як 500 наукових публікацій вченого близько 60 видані за кордоном. Він є автором 6 винаходів, має патент. Борис Самуїлович підготував 6 докторів та 7 кандидатів наук.

Як менеджер і виконавець Борис Самуїлович брав участь у реалізації міжнародних проєктів, переважно пов'язаних із ліквідацією наслідків аварій на ЧАЕС та АЕС Фукусіма-1 у Японії.

З 2004 р. Б.С. Прістер працює головним науковим співробітником відділу радіаційної радіоекології Інституту проблем безпеки АЕС НАНУ. Сьогодні його наукові інтереси пов'язані з розв'язанням низки проблем щодо адекватного реагування на ядерні та радіаційні аварії з метою мінімізації їх наслідків. Разом зі своїм колективом він завершив розробку методології комплексного радіоекологічного районування та моніторингу радіоактивно забруднених територій, а також моделювання процесів міграції радіонуклідів у біологічних ланцюгах. За ці наробки вченого відмічено орденами «За заслуги» III (2007) та II (2011) ступеня.

Бажаємо Борису Самуїловичу міцного здоров'я, творчої наснаги та нових наукових звершень.

**Президія НААН
Відділення
землеробства,
меліорації та механізації**